

Kleine Watersalamanders *Lissotriton vulgaris* als prooi van Klapekster *Lanius excubitor* in januari op het Scharreveld

Jan Grotenhuis en Derk ter Heide

De Klapekster is een soort die tegenwoordig vooral 's winters voorkomt in veen- en heidegebieden. In de meeste terreinen van enige oppervlakte wordt de soort geregeld gemeld. Zo ook in het Scharreveld, een middelgroot heideterrein van 300 ha in Midden-Drenthe, in eigendom en beheer bij de Stichting Het Drentse Landschap. De eerste vogels verschijnen in de regel in oktober en de laatste vertrekken meestal begin april. In de open heidegebieden zijn het vaak opvallende vogels omdat ze de gewoonte hebben vanuit de top van een boom de omgeving af te spieden op potentiële prooien. Vaak zijn dit muizen, kleine vogels, hagedissen en ook kevers. Net als andere klauwieren hebben ze de gewoonte om prooien op te spietsen op doorns of prikkeldraad.

Rond Kerst 2021 waren er twee nachten met matige vorst (tot -9°C). Naar oudjaar toe sloeg het weer om en werd het erg zacht. En dat leidde tot records begin januari. Sinds de metingen was het niet eerder zo warm geweest, in het noorden werd het 14 graden. In combinatie met zonnig weer was dit voor vele amfibieën een reden om uit hun winterslaap te ontwaken en op pad te gaan, daaronder Kleine Watersalamanders *Lissotriton vulgaris*. Hans Dekker zag op 2 januari 2021 minimaal 12 salamanders op een weg in de Kraloërheide (eveneens een groot heidegebied) in ZW-Drenthe. Het verschijnsel haalde zelfs het Dagblad van het Noorden.

Derk ter Heide is vrijwillig toezichthouder in het Scharreveld en vaak in het gebied aanwezig. Hij is tevens een fervent fotograaf. Jan Grotenhuis onderzoekt sinds 1990 dit gebied. Hij telt er de broedvogels, jaarrond de watervogels en de vogels die het gebied gebruiken als slaappleats. Derk maakte Jan erop attent dat hij geregeld een Klapekster zag (Foto 1). Op 3 januari kwam hij op prooien tegen die op het prikkeldraad waren gespietst. Zo vond hij drie Kleine Watersalamanders (Foto 2), Driehoornmestkever *Typhaeus typhoeus* (1), Mestkevers *Geotrupus mutator/stercocorius* (6) en een ongedetermineerde muis. Mestkevers zijn vaak te vinden als prooi. De kevers waren in hun geheel op de draad gespietst. Kennelijk werden ze elders verorberd want er werden geen deelresten gevonden (zie Van Manen 1992). Ook hagedissen en salamanders werden geregeld aangetroffen in het

terrein. Maar in de regel komen deze pas in maart (soms eind februari) tevoorschijn. Hagedissen zijn afhankelijk van zonneschijn en oplopende temperaturen overdag. Salamanders gaan graag op weg naar de voortplantingslocaties bij hoge temperaturen 's nachts, liefst bij vochtige omstandigheden. Het KNMI gaf aan dat januari een koude maand was met een gemiddelde temperatuur van 3.1 graden Celsius. Voor februari was de gemiddelde temperatuur 3.3 graden.

Foto 2. Klapekster in foerageergebied in het Scharreveld, 24 november 2021 (Derk ter Heide).
Great Grey Shrike in foraging habitat in central Drenthe, 24 November 2021.

Het bijzondere aan de waarneming van Kleine Watersalamanders was dat de uitzonderlijk vroege datum. Meestal zijn ze voor maart niet te zien. In 2020 vond Hans Dekker echter op 18 januari 7 salamanders als verkeerslachtoffer. Het is in Drenthe dus eerder vertoond. Overigens waren dit allemaal verkeerslachtoffers op het fietspad. In tegenstelling tot hagedissen zijn salamanders traag, zeker na het ontwaken. De Scharreveldse Klapekster zag kennelijk zijn kans schoon en ving er diverse. Op 3 januari waren de gespierde salamanders nog vers. Eén dag later nam ik een kijkje en vond er slechts enkele terug. Het weer was grijs en mistig en kennelijk had hij de voorraad benut. Ook vond ik geen kevers meer.

Rob Bijlsma schreef eerder in 1995 een artikel over de prooikeuze van de Klapekster als broedvogel. Het ging daarbij om de maanden mei t/m juli en om 694 prooien. Hij

vond daarbij twee amfibieën. In beide gevallen een Gewone pad *Bufo bufo*. De kleine watersalamander wordt niet als prooi gemeld, ook niet in het boek *Vogels van Drenthe* (1982). Willem van Manen (1991, 2002) vond in de winter van 2001/2002 onder 1116 prooien geen salamanders. In de (Nederlandse) literatuur vond ik ook geen meldingen van salamanders, nog wel een zomerwaarneming in de Groote Peel uit 1932 van een Klapekster die een kikker aanbracht (van Seggelen 1999). In het boek *de Amfibieën en reptielen van Nederland* (Creemers *et al.* 2009) wordt bij de Kleine Watersalamander de Klapekster niet als predator genoemd. In Cramp & Perrins (1993) bevatten de vermelde prooijisten van Klapeksters in Zweden, Finland, (West-)Duitsland, Zwitserland en Tsjechoslowakije geen enkele amfibie. In één gebied in het midden van Oost-Duitsland (winter) maakten amfibieën 0.3% van c. 5000 prooien uit. Dat salamanders niet helemaal onbekend zijn als winterprooi van Klapeksters blijkt uit waarnemingen in Oost-Polen waar tussen eind november en begin december zeven Kleine Watersalamanders in de voorraadkamers van Klapeksters werden aangetroffen (Paczuska & Golawski 2021). Klapeksters zijn opportunisten, en ook de onze versmaadde een toevallig aanbod van salamanders niet. Of is vraat van salamanders geen uitzondering omdat hun resten in braakballen aan de aandacht ontsnappen? Dat lijkt niet aannemelijk, want hagedissen worden geregeld gemeld.

Foto 1. Op prikkeldraad gespietste Kleine Watersalamander in het Scharreveld, 2 januari 2022 (Derk ter Heide). *Smooth Newt in larder of Great Grey Shrike in central Drenthe, 2 January 2022.*

Dank

Graag bedanken we Hans Dekker voor het beschikbaar stellen van zijn waarnemingen van Kleine Watersalamanders.

Summary

Grotenhuis J. & ter Heide D. 2021. Smooth Newt *Lissotriton vulgaris* as prey of Great Grey Shrike *Lanius excubitor* in winter on Scharreveld. Drentse Vogels 35: 44-47.

On 3 January 2022 three Smooth Newts were found butchered on barbed wire on the heath of Scharreveld in northern Drenthe. Scharreveld is 300 ha in size and is a well-known wintering site of Great Grey Shrike. The fresh newts were supposedly part of the shrike's larder. Normally newts are not active during this time of year, but temperature on 2 January had soared to 14 °C, perhaps triggering the newts into spring behaviour. In two dietary studies elsewhere in Drenthe, with respectively 694 and 1116 prey items, newts had not been recorded as prey of Great Grey Shrikes.

Literatuur

- Bijlsma R.G. 1995. Voedsel van Klapeksters *Lanius excubitor* in het broedseizoen. Drentse Vogels 9: 85-96.
- Cramp S. & Perrins C.M. 1993. Birds of Europe and the Western Palearctic. Volume VII. Oxford University Press, Oxford/New York.
- Creemers R. *et al.* 2009. De Amfibieën en reptielen van Nederland. Nederlandse Fauna, deel 9. KNNV uitgeverij.
- Dijk A.J. van en van Os B.L.J. 1982. Vogels van Drenthe. Van Gorcum, Assen.
- Manen W. van 1991. Het voedsel van de Klapekster *Lanius excubitor* in Boswachterij Hooghalen. Drentse Vogels 4: 9-12.
- Manen W. van 1992. Driedoornmestkevers *Typhaeus typhoeus* als prooi van een Klapekster *Lanius excubitor*: ontleden of verzwelgen? Drentse Vogels 5: 62-65.
- Manen W. 2002. Voedseleecologie van overwinterende Klapekster *Lanius excubitor* op het Groote Zand. Drentse Vogels 16: 55-60.
- Paczuska M. & Golawski A. 2020. Winter records of amphibians as avian prey: the case of the Great Grey Shrike and the Smooth Newt. Ornithol. Science 20: 115-118.
- Seggelen C. van 1999. Vogels van de Groote Peel. Natuurhistorisch Genootschap in Limburg.

Adressen:

Jan Grotenhuis, Kruumten 1, 9431 LC Westerbork. grotenhuisjw@hotmail.com.
Derk ter Heide, Leemskoel 37, 9431 GN Westerbork